

Een uitzonderlijk gebied dat dringend dient beschermd te worden

De Sint-Pietersberg

door Claude PUTS,

Conservator van het reservaat te WONCK

In de hierna volgende pagina's vindt U een samenvatting van een studie gewijd aan de Sint-Pietersberg. Onlangs hebben « De Belgische Natuur- en Vogelreservaten » met het oog op de vrijwaring van dit gebied, een belangrijke overeenkomst met de stad Visé afgesloten. De lezers die wensen kennis te nemen van de integrale tekst van deze verhandeling, kunnen zich wenden tot de auteur, de Heer Claude Puts, Conservator van het reservaat van Wonck (Allée des Muguets 18, 4540 Visé).

Inleiding

Voor de zoölogen en botanisten is de Sint-Pietersberg reeds jaren een boeiend studieterrain. De fauna en flora van dit gebied zijn immers uniek, en derhalve voor de veldbioloog bijzonder waardevol. Maar de Sint-Pietersberg is niet alleen boeiend, hij is ook erg bedreigd.

Het doel van deze studie is tweevoudig. In de eerste plaats is ze erop gericht de diverse rijkdommen van deze streek te belichten, en de noodzaak zich voor haar behoud in te zetten; en er anderzijds op te wijzen hoe moeilijk het heden is, de vrijwaring en bescherming van een natuurgebied te bekomen hoe waardevol het ook zij.

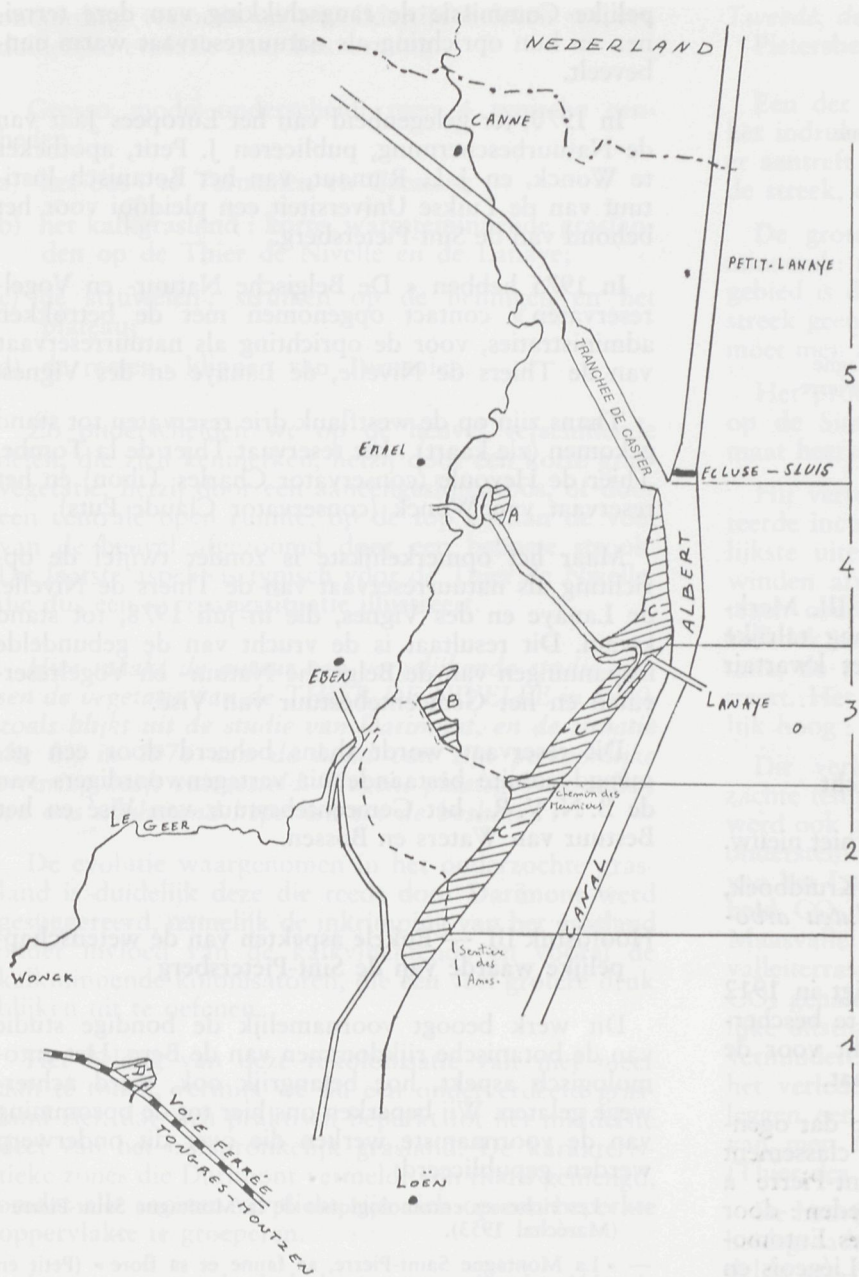
Hoofdstuk I. — Topografie van het gebied

De Sint-Pietersberg is een lange kalkheuvel gelegen aan de Belgisch-Nederlandse grens, op de scheiding van de provincies Luik en Limburg. Hij verheft zich tussen de Jekervallei in het westen, en de Maasvallei in het oosten. Praktisch noord-zuid georiënteerd, loopt hij voor een groot deel evenwijdig met het Albertkanaal, dat hem op hoogte van de kloof van Caestert in twee splitst (zie kaart).

Het is een indrukwekkend plateau van wisselende breedte met een tamelijk steile (30° tot 60°) oostelijke helling, en een veel zachter glooiende westelijke helling, doorploegd met talrijke droge valleien « chavées » genoemd. Het is vooral de oostelijke helling die we nader zullen onderzoeken.

De inwoners van de omliggende dorpen hebben hem sinds jaren in verschillende zones onderverdeeld, die men « thier » noemt.

Een orchidee van het reservaat van Heyoule: de poppenorchis (*Aceras anthropophorum*). (Foto A. Flausch)

Wij zullen onze aandacht vooral toespitsen op (zie kaart) :

- 1) Thier de Loën (gemeente Lixhe) — thans verdwenen;
- 2) Thier de Nivelles (gemeente Lixhe) : tussen de « Sentier des Anes » ten zuiden en de « Chemin des Meuniers » ten noorden;
- 3) Thier de Lanaye (gemeente Lanaye) : tussen de « Chemin des Meuniers » ten zuiden en de Brug van Lanaye in het noorden;
- 4) Thier des Vignes (gemeente Lanaye) : tussen de Brug van Lanaye ten zuiden en de kloof van Caester in het noorden;
- 5) Thier de Caester (gemeente Lanaye) : aan de andere kant van de kloof;

- A) Reservaat van Thier de la Tombe;
- B) Reservaat van Heyoule;
- C) Reservaat van de Sint-Pietersberg;
- D) Reservaat van Wonck.

Geologie van het gebied

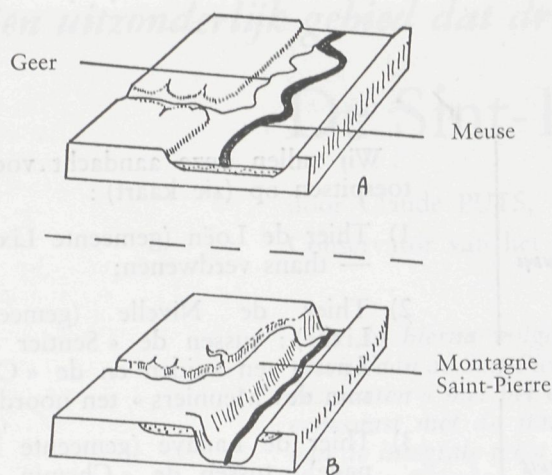
De Sint-Pietersberg is algemeen gezien een kalkafzetting uit het secundair (Krijttijd).

Hij vormt een blok, hetzij van mergelachtig krijt, hetzij van tufsteen waarin talrijke silexbanken voorkomen, en is plaatselijk bedekt met fijn zand, waarover zich een laag Maaskiezels uitstrekt. Een dunne laag Haspengouwse leem bedekt het geheel.

De krijtlagen behoren tot de Senonische en Maasrichtse verdiepingen van het Krijt. Het zand behoort tot het Onder-Tongriaan en dus tot de Tertiaire periode (Oligoceen). Krijt en zand zijn zeeformaties.

De aanwezigheid op het plateau van Maaskiezels van Ardense oorsprong, wijst er op dat het een vroeger Maasterras betreft daterend uit het tweede ijstijdperk (Mindel). Op dat tijdstip liepen Maas en Jeker door een brede alluviale vlakte. Toen enorme hoeveelheden zeewater bevroren, zakte het basispeil van deze twee waterlopen zeer aanzienlijk. Dit veroorzaakte opnieuw een verticale erosie en vormde de bedding van de Jeker en de Maas. Zo ontstond tussen de twee valleien deze steile heuvelkam : de Sint-Pietersberg. Op volgend schema wordt dit geïllustreerd.

De fijnkorrelige Haspengouwse leem tenslotte, die heel het plateau bedekt, is van eolische oorsprong en

dateert uit het laatste ijstijdperk of Wurm III. Merkwaardig genoeg heeft men in de kiezellaag talrijke werfstenen gevonden, aangevoerd door het kwartair ijs.

Hoofdstuk II. — Bondig historisch overzicht

De belangstelling voor dit gebied is zeker niet nieuw.

Reeds in 1553 publiceert Dodonaeus zijn Kruidboek, waarin hij de blazenstruik vermeldt (*Colutea arborescens*) die op de Sint-Pietersberg groeit.

Professor J. Massart van zijn kant vestigt in 1912 de aandacht op de noodzaak dit biotoop te beschermen, en A. Van Beneden uitte zich terecht voor de oprichting van een uitgestrekt vogelreservaat.

Maar de officiële actie start in 1938. Op dat ogenblik publiceert A. Monoyer een « *Projet de classement du site biologique de la Montagne Saint-Pierre à Loën* ». Dit project wordt algemeen bijgetreden: door de wetenschappelijke kringen, de Cercle des Entomologistes Liégeois, de Cercle des Botanistes Liégeois en door het Bestuur van Waters en Bossen.

In 1940 hoopt de Commission des Naturalistes Liégeois de hele Sint-Pietersberg te kunnen redden, uitgenomen het zuidelijk deel (Thier d'Hallembaye en de Loën) dat reeds aanzienlijk werd verminkt door de exploitatie van verschillende cementfabrieken. Het overleg met alle belanghebbenden duurde meer dan 10 jaar. In 1950 werd een volledig dossier ten gunste van het behoud overgemaakt aan het Ministerie van Openbaar Onderwijs. Maar het dossier verdween in een la en kwam er nooit meer uit. Met de moed der wanhoop blijven de wetenschapsmensen echter doorvechten.

In 1953 publiceert P. Maréchal, die zich meer dan 35 jaar voor de bescherming van het gebied heeft ingezet, een « *Rapport sur l'opportunité du classement du Thier de Lanaye et des Vignes* ». Hij herinnert er tevens aan dat de Belgisch-Nederlandse Wetenschap-

pelijke Commissie de rangschikking van deze terreinen en hun oprichting als natuurreservaat warm aanbeveelt.

In 1970, ter gelegenheid van het Europees Jaar van de Natuurbescherming, publiceren J. Petit, apotheker te Wonck, en J. L. Ramaut, van het Botanisch Instituut van de Luikse Universiteit een pleidooi voor het behoud van de Sint-Pietersberg.

In 1975 hebben « De Belgische Natuur- en Vogelreservaten » contact opgenomen met de betrokken administraties, voor de oprichting als natuurreservaat van de Thiers de Nivelles, de Lanaye en des Vignes.

Thans zijn op de westflank drie reservaten tot stand gekomen (zie kaart): het reservaat Thier de la Tombe, Thier de Heyoule (conservator Charles Tihon) en het reservaat van Wonck (conservator Claude Puts).

Maar het opmerkelijkste is zonder twijfel de oprichting als natuurreservaat van de Thiers de Nivelles, de Lanaye en des Vignes, die in juli 1978, tot stand kwam. Dit resultaat is de vrucht van de gebundelde inspanningen van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten en het Gemeentebestuur van Visé.

Dit reservaat wordt thans beheerd door een gemengd comité bestaande uit vertegenwoordigers van de B. N. V. R., het Gemeentebestuur van Visé en het Bestuur van Waters en Bossen.

Hoofdstuk III. — Enkele aspecten van de wetenschappelijke waarde van de Sint-Pietersberg

Dit werk beoogt voornamelijk de bondige studie van de botanische rijkdommen van de Berg. Het entomologisch aspect, hoe belangrijk ook, werd achterwege gelaten. Wij beperken ons hier tot de opsomming van de voornaamste werken die over dit onderwerp werden gepubliceerd.

- « Les richesses entomologiques de la Montagne Saint-Pierre » (Maréchal 1953).
- « La Montagne Saint-Pierre, sa faune et sa flore » (Petit en Ramaut 1970).
- « Entomologie van de St-Pietersberg » (J. Petit, Bulletin B. N. V. R., 1975, p. 16-19).

Eerste deel. — Evolutie van de vegetatie op de Thier de Nivelles

In België bestaan geen biotopen meer die niet door de mens werden beïnvloed. De Sint-Pietersberg maakt hierop geen uitzondering. Hij werd lange tijd begraaasd door schapen, die hun stempel op de vegetatie hebben gedrukt. Door deze begrazing kwam het droge kalkgrasland tot stand, dat grotendeels de vermaardheid van het gebied uitmaakt. De kudden zijn thans sedert enkele jaren verdwenen, maar de vegetatie werd kort gehouden door periodieke branden, door mens gesticht. Zo komt het dat de huidige begroeiing van het gebied sporen van een ernstige

ontaarding vertoont en terzelfdertijd beleven we een duidelijke evolutie naar bosvorming.

Grosso modo onderscheidt men 4 typische eenheden :

- a) het bos : te Ternaaien en Caestert;
- b) het kalkgrasland : korte, warmteminnende graslanden op de Thier de Nivelle en de Lanaye;
- c) de struwelen : struiken op de hellingen en het plateau;
- d) de rotsen : klippen van Ternaaien.

Zo onderscheiden we op de heuvel verschillende delen, die zich kenmerken, hetzij door een korte grasvegetatie, hetzij door een aaneengesloten bos, of door een centrale open ruimte, op de top en aan de voet van de heuvel afgezoomd door een beboste strook. Dit laatste aspect is typisch voor de Thier de Nivelle, die dus een overgangssituatie illustreert.

Hier maakt de auteur een vergelijkende studie tussen de vegetatie van de THIER DE NIVELLE in 1940, zoals blijkt uit de studie van Darimont, en de situatie die hij in 1976 aan de hand van zijn persoonlijke ervaring heeft vastgesteld. Wegens plaatsgebrek zullen we ons uitsluitend beperken tot de besluiten :

De evolutie waargenomen in het onderzochte grasland is duidelijk deze die reeds door Darimont werd gesuggereerd, namelijk de inkrimping van het grasland onder invloed van de kalkvluchtende en vooral de kalkminnende kolonisatoren, die een veel grotere druk blijken uit te oefenen.

Het belang van deze rekolonisatie valt niet meer aan te tonen, vermits we nu een onderverdeeld grasland zien dat zich praktisch beperkt tot het middelste deel van het oorspronkelijk grasland. De karakteristieke zones die Darimont vermeldt zijn thans gemengd, omdat alle soorten verplicht zijn zich op een beperkte oppervlakte te groeperen.

De meest gevorderde kolonisatoren zijn dezelfde als in 1940, te weten de hazelaar en de kornoelje, maar op het bovenste deel van het grasland, waar zij in 1940 niet vermeld staan, stellen we de aanwezigheid vast van de vogelkers en de esp.

Op voorwaarde dat men zonder talmen ingrijpt, lijkt het mogelijk op de Thier de Nivelle te redden wat nog overblijft aan droog grasland. Dit vergt natuurlijk een permanent onderhoud van het gebied door de mens. De begrazing door schapen moet opnieuw overwogen worden omdat zij afwisselender is dan het onderhoud door de mens. Anderzijds stellen we vast dat er op het vlak van de dynamiek van vegetaties nog tal van vragen zijn waarop we het antwoord schuldig blijven.

Uit deze enkele beschouwingen kan men al afleiden hoe noodzakelijk het is aan het gebied de status van natuurreservaat toe te kennen.

Tweede deel. — Floristische rijkdom van de Sint-Pietersberg

Een der merkwaardige aspecten van het gebied is het indrukwekkend aantal zeldzame soorten dat men er aantreft : voornamelijk orchideeën, de sieraden van de streek, en verschillende soorten rozen.

De grote meerderheid van de planten zijn kalkminnend : na het bondig geologisch overzicht van het gebied is dit niet te verwonderen. Maar vermits deze streek geenszins het monopolie van een kalkdek bezit, moet men andere argumenten aanvoeren.

Het probleem vindt zijn verklaring in het feit dat op de Sint-Pietersberg een zeer bijzonder microklimaat heerst.

Hij vertoont een tamelijk brede westelijk georiënteerde incurvatie tussen Loën en Lanaye; het noordelijkste uiteinde vormt een uitsteeksel dat de koude winden afwendt, en beschermt het centraal gedeelte tegen overdreven afkoeling. Daarenboven vormt het kalkdek een witachtig scherm dat, gezien zijn oriëntatie, de minste zonnestraal op de vegetatie concentreert. Het aantal bestralingsuren ligt overigens tamelijk hoog : 1.500 uren per jaar.

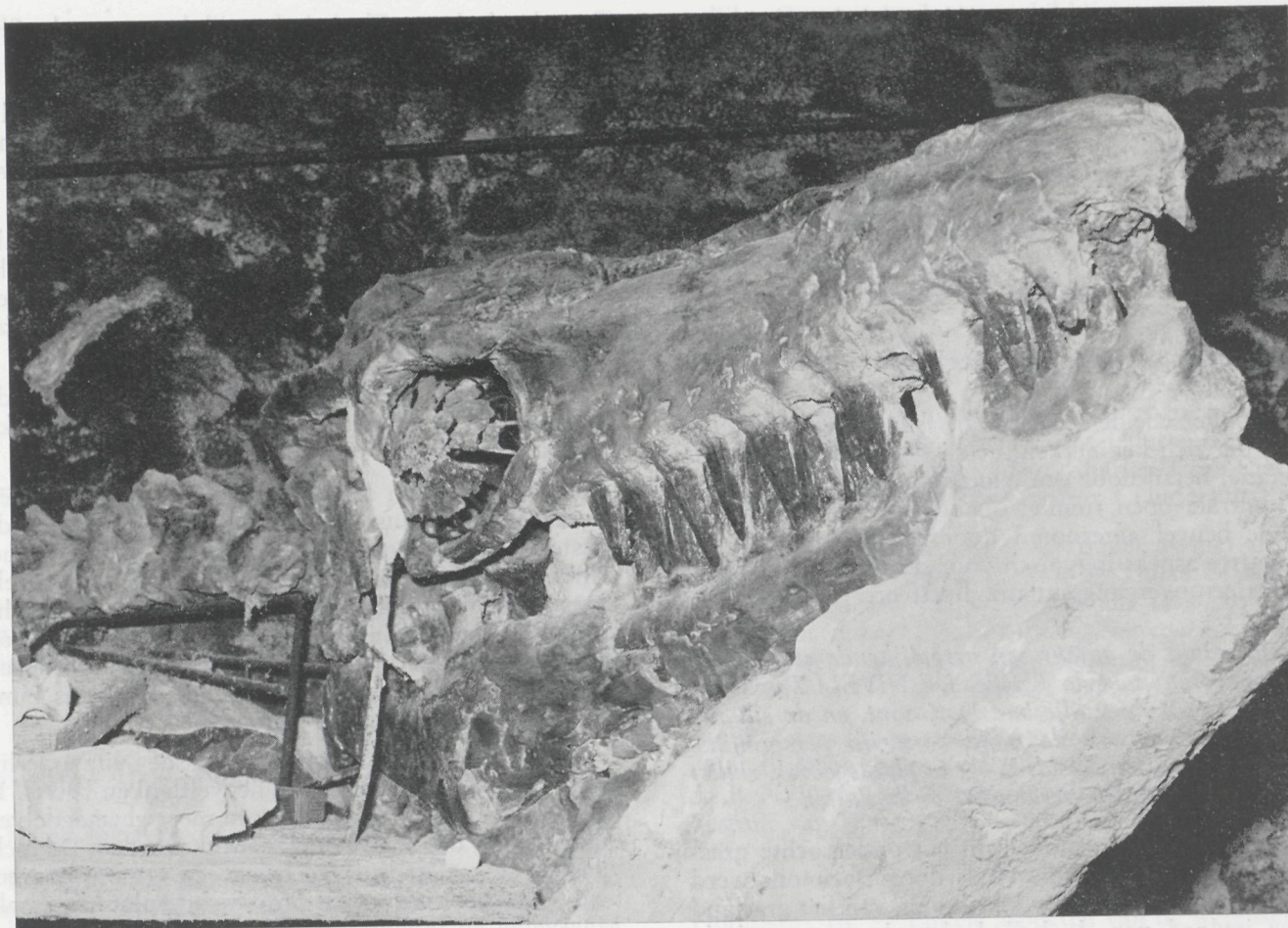
Dit verklaart reeds grotendeels de uitzonderlijk zachte temperatuur die op de heuvelflanken heerts. Er werd ook gewag gemaakt van een meer gewaagde veronderstelling die dient onderzocht te worden. De lucht van het Luikse stadsgebied bevat een grotere hoeveelheid CO₂ dan normaal; deze lucht volgt de smalle Maasvallei en mondt met de zuiderwinden uit op de valleiterrassen tussen Loën en Visé. Een zeer groot CO₂ gehalte zou er blijkbaar toe bijdragen de nachtelijke uitstraling in de streek van de Sint-Pietersberg te verminderen. Het is overigens deze eigenschap die in het verleden heeft toegelaten er wijngaarden aan te leggen, een cultuur die thans verdwenen is, maar waarvan men nog sporen terugvindt in de plaatsnamen (Thier des Vignes).

De heuvel heeft geen waterlopen en een lage vochtigheidsgraad. Er valt weinig regen : een jaarlijks gemiddelde van 650 mm. In de omgeving van Herve (15 tot 20 km in vogelvlucht van de berg verwijderd) daarentegen bedraagt de neerslag 900 mm. Het regent vooral in juli en augustus (140-150 mm), de periode februari-april is de droogste (125-140 mm).

Zodra het water de krijtachtige ondergrond bereikt vindt het zeer gemakkelijk zijn weg naar beneden en ontmoet er geen ondoordringbare lagen; vandaar een tamelijk laag grondwaterpeil. Het plateau is nochtans tamelijk vochtig omdat het zeer fijnkorrelige leem het water tegenhoudt. Overigens getuigt de aanwezigheid van waterminnende planten (o.a. *Valeriana officinalis*) van een zekere vochtigheid.

Op de heuvel zelf treft men tevens plaatselijke microklimaten aan. Een voorbeeld hiervan is de Thier de Lanaye, waar het wisselend reliëf van bulten en depressies voor een afwisselende bestraling zorgt.

Deze variaties werden duidelijk benadrukt door Willems en Blankenburg van de Universiteit van Utrecht,

Een andere rijkdom van de Sint-Pietersberg : de fossielen uit de Krijttijd. Kop van een Mosasaurus. (Foto Ch. Tihon)

die op verschillende diepten, en op twee, een vijftiental meter van elkaar verwijderde plaatsen, temperatuursmetingen hebben uitgevoerd. Eén plaats vertoonde een noord-oostelijke bestraling, de tweede een zuid-oostelijke.

Hieruit besluiten ze dat :

- de temperatuurverschillen afnemen naarmate men dieper in de bodem dringt.
- de temperatuurverschillen over een periode van 24 uur aanzienlijk groter zijn op de zuidoostelijke helling dan op de noord-oostelijke.
- de temperatuur veel langer hoog blijft op de zuid-oostelijke helling dan op de noord-oostelijke. Op deze laatste overschrijdt de temperatuur, op 5 cm diepte, 20° gedurende ongeveer 4 uur, terwijl ze op de zuidoostelijke helling gedurende 10 uur boven de 20° ligt.

Dank zij deze bijzondere bodem en ondergrond, en een even speciale temperatuur, bestraling en vochtig-

heid, heeft zich op de Sint-Pietersberg een typisch zuiderse flora ontwikkeld. De Sint-Pietersberg is in feite een biologisch eiland met zuiders karakter, dat de noordelijke verspreidingsgrens vormt voor zuiderse soorten. Dit feit is zo belangrijk dat het alle beschermingsinspanningen wettigt.

a) De orchideeën

De Sint-Pietersberg is een orchideum van uitzonderlijke rijkdom : minstens de helft (een twintigtal soorten) van de in België geïnventariseerde orchideeënsoorten werd er waargenomen. Men treft ze vooral aan op het krijtdek van de Thiers de Nivelles en de Lanaye. Zeldzame tot uiterst zeldzame soorten komen hier voor, o.a.

Soldaatje (*Orchis militaris*);

Bruine orchis (*Orchis purpurea*);

Harlekijn (*Orchis morio*) : op heel het territorium van de flora met verdwijning bedreigd, komt ze nog

voor op de westelijke helling van het reservaat (1 exemplaar gevonden in 1965);

Wantsenorchis (*Orchis coriophora*): in de meeste West-Europese landen praktisch verdwenen;

Poppenorchis (*Aceras anthropophorum*): zij vormt de dominerende soort en is er zo overvloedig vertegenwoordigd dat het de rijkste standplaats van het land is, terwijl men op het krijtdek van Hollands Limburg (uitgestrekter en beter beschermd) nog slechts één standplaats aantreft.

Vliegenorchis (*Ophrys insectifera*);

Bijenorchis (*Ophrys apifera*);

Spinnenorchis (*Ophrys sphegodes*): wellicht verdwenen (1 ex. in 1966);

Bruinrode wespenorchis (*Epipactis atropurpurea*): hun overvloedige aanwezigheid op de oostelijke berg-helling is bijzonder merkwaardig, omdat men ze op het krijtdek van Nederlands Limburg niet aantreft. Zij vindt hier dus op een schijnbaar gelijkaardige bodem zeer speciale ecologische voorwaarden.

Bleek bosvogeltje (*Cephalanthera damasonium*): een groot deel van deze orchideeën bereikt hier de noordelijke grens van hun verspreidingsgebied. Hetzelfde geldt voor de bruine orchis, het soldaatje, de poppenorchis, de bruinrode wespenorchis enz... We weten dat orchideeënzaden kiemen door tussenkomst van myceliums van zwammen, eigen aan elke soort. Alle orchideeën zijn zeer veeleisend inzake pedologische en klimatologische groeivoorwaarden. Derhalve is de wettelijke bescherming die ze sinds kort genieten volstrekt gewettigd.

Opmerking: De nabijheid van *Orchis purpurea*, *Orchis militaris* en *Aceras anthropophorum* bevordert de vorming van interspecifieke of intergenerische hybriden (bv. *Orchisceras spurium*, hybride van *Aceras anthropophorum* en *Orchis militaris*) die een uitgelezen materiaal vormen voor genetische studies.

b) De rosa-soorten

Volgens Maréchal (1945) is de Sint-Pietersberg samen met Han-sur-Lesse de best gekende rozenstandplaats van België. Men vindt er 7 soorten, onderverdeeld in 33 taxa van verschillende rang.

Egelantier (*Rosa rubiginosa*), kraagroos (*Rosa agrestis*), kleinbloemigeroos (*Rosa micrantha*), viltroos (*R. tomentosa*), struwelroos (*R. dumalis*), hondsroos (*R. canina*).

Al deze soorten zijn zeer sporadisch over heel de berg verspreid, maar vooral op de Thier de Nivelles waar ze op een kleine oppervlakte verzameld staan vormen ze een rijk werkmateriaal.

c) Enkele andere zeldzame soorten

Pteridophyten

Ophioglossum vulgatum (addertong): Overal elders zeldzaam geworden, houdt deze soort uitstekend stand op het vochtige grasland (vooral westelijke helling).

Botrychium lunaria (maanvaren): Zeldzaam op heel het territorium van de flora, houdt ze goed stand op de droge graslanden.

Angiospermen

Holosteum umbellatum (heelbeen): zeer zeldzaam, voorkeur voor zand en leem.

Herniaria hirsuta (behaard breukkruid): zeer zeldzaam — op zand.

Vicia tenuifolia (tere wikke): ontdekt op de Thier de Lanaye (Lambinon 1966), thans de enige Belgische standplaats van deze zuiderse soort.

Colutea arborescens (blazenstruik): ingeburgerd op de Thier de Nivelles en Petit-Lanaye.

Satureia calamintha (kleine steentijm): afkomstig van Centraal- en Zuid-Europa; waarschijnlijk een van de weinige Belgische standplaatsen.

Orobanche hederæ (klimopbremraap): zeer zeldzaam, waargenomen in een eikenbos met haagbeuk te Lanaye.

Juniperus communis (jeneverbes): enkele exemplaren op de Thier de Nivelles.

Parnassia palustris (parnassia): men treft het alleen nog aan op enkele plaatsen van de westelijke helling, in een onverwacht biotoop, het droge grasland. Deze standplaats is eerder zonderling voor een plant die zoals zijn naam het aanduidt bij voorkeur op vochtige moerassige gronden groeit. Hij is uitstekend vertegenwoordigd op de Thier de la Tombe in het reservaat, waar hij in gezelschap van veldgentiaan en veldklaver groeit. Het is wellicht een ecologisch ras aangepast aan krijtgronden (volgens Petit en Ramault 1970).

Gentiana campestris (veldgentiaan) is de zeldzaamste en waardevolste van de berg; thans beschermd op de Thier de Lanaye, de enige Belgische plaats waar hij voorkomt. Het is een tweejaarlijkse ondersoort *campestris*.

In het licht van deze overweldigende rijkdom aan zeldzame soorten kan men zich afvragen welke hun oorsprong is en hoe zij op de berg zijn beland. In verband met enkele soorten van ons krijteiland werden een paar geloofwaardige veronderstellingen geopperd die dienen vermeld te worden.

Om de uiteenzetting te vereenvoudigen zullen we ons tot twee groepen beperken:

- de geïmmigreerde soorten;
- de ingevoerde soorten die zich ingeburgerd hebben.

A) De geïmmigreerde soorten

De migratiewegen zijn talrijk en verscheiden. De voornaamste zijn:

- de valleien;
- de meteorologische elementen (winden);
- de vogeltrek;
- de volksverhuizingen.

In het geval dat ons bezighoudt dient men dit laatste element niet te verwaarlozen. Opzoekingen in dit deel van de Jekervallei hebben inderdaad uitgewezen dat deze streek sinds voorhistorische tijden door mensen werd bewoond. Zij schijnt op de migrerende volks-groepen een grote aantrekkingskracht te hebben uit-

Horzelorchis (*Ophrys fuciflora*)
(Foto A. Jans)

geoefend. Het is mogelijk dat de « vreemde » plantenzaden, vastgehecht aan de kleding of met de bagage werden vervoerd en bij ons kiemden. Onder de geïmigreerde soorten onderscheiden we 3 klassen, naar gelang van de oorsprong van hun migratie.

1) Planten van noordelijke en atlantische oorsprong :

Het zijn voornamelijk water- of waterminnende planten en derhalve schaars vertegenwoordigd op de Sint-Pietersberg. Vermelden we *Senecio congestus* (moerasandijvie), *Limosella aquatica* (slijkgroen).

Deze soorten werden hier in hun oostwaartse uitbreiding gestuit.

2) Planten van oosterse continentale oorsprong

Al beter vertegenwoordigd koloniseren ze gewoonlijk bossen, steppen en hellingen. Hun reisroute was waarschijnlijk de Donau, Bohemen, de Moesel, de Eiffel enz. Vermelden we : *Gentiana germanica* (Duitse gentiaan), *Hypericum montanum* (berghertshooi), *Cephalanthera alba* (bleek bosvogeltje).

3) Planten van zuiderse oorsprong of van het Middellandse zeegebied

Deze planten vergen een warmer klimaat; zij vinden op de krijtachtige flanken tegen koude winden goed beschutte heuvel (vooral oostelijke helling) gunstige levensvoorwaarden. Het zijn vooral :

- de orchideeën : *Ophrys*, *Orchis*, *Aceras anthropophorum*. Het soldaatje bereikt op de Sint-Pietersberg zijn westelijke verspreidingsgrens.
- de soorten van de rosa-familie. Hun oorspronkelijk woongebied schijnt Centraal- en Zuid-Azië te zijn. Enkele (bv. *Rosa cepium*) hebben de continentale weg gekozen, andere volgden schijnbaar de Middellandse zee kust, zodat de meeste van onze West-Europese rozensoorten van zuiderse oorsprong blijken te zijn.

B) De ingevoerde soorten

Tenslotte hebben bepaalde soorten, die waarschijnlijk tijdens de Middeleeuwen in verschillende eigendommen (vb. Domein van Caestert) werden aangeplant, zich over de berg verspreid en er zich ingeburgerd.

Hoofdstuk IV. — Wat van de Sint-Pietersberg overblijft, zijn toekomst

Door de talrijke verminkingen die hij heeft ondergaan, heeft de Sint-Pietersberg al aanzienlijk aan rijk-

dom ingeboet. De Thiers de Loën en Hallembaye zijn volledig verdwenen, letterlijk opgeslokt door de cementfabrieken die er een rijke voorraad grondstoffen vinden. De Thier de Nivelles wordt ontsiert door een weg (aangelegd ingevolge een administratieve fout) die halfweg de helling loopt; zijn noordelijke helft werd op die manier grondig verminkt.

Talrijke kleinere biotopen van uitzonderlijke waarde zijn eveneens verdwenen, namelijk een russenveld gelegen tussen de voet van de Thier de Nivelles en C. B. R. (een der cementreuzen van Europa), waar door de Staat culturen werden aangelegd, die gezien de enkele aren oppervlakte een onbeduidende opbrengst leveren. De vlakke aan de voet van de Thier de Lanaye waar het afgegraven zand van het Albertkanaal werd uitgestort, werd door talrijke zeldzame planten en insecten gekoloniseerd, en men dacht er zelfs aan hier een biologisch station op te richten. In 1962 nam het Bestuur der Domeinen echter het besluit het terrein te ontginnen, waardoor een gebied van onschatbare wetenschappelijke waarde verloren ging.

In 1978 tenslotte, heeft de verbreding van het Albertkanaal de noordelijke uithoek van de Thier des Vignes verminkt, waardoor de enige standplaats van het soldaatje, waar een exemplaar van de uiterst zeldzame variëteit met witte bloemen voorkwam, vernield werd.

Al deze agressies van formaat gaan gepaard met andere, wellicht minder opvallend maar even schadelijk, namelijk deze van gewetenloze individuen.

Zo worden de kleine dalen die de hoogvlakte met de vallei verbinden, onder allerlei afval bedolven. Het is evenwel in deze goed beschutte dalen dat men zeldzame planten en insecten ontdekt.

Vele orchideeën worden geroofd door vandalen, die er zich niet toe beperken de bloemen af te snijden, maar ook de wortels uitrukken. Zo zijn talrijke soorten verdwenen.

Voor de inwoners van de omliggende steden en dorpen is het nut van een reservaat niet altijd duidelijk: dit is het geval voor de reservaten van Eben-Emael. Voor de dorpsbewoners is het meestal onverklaarbaar dat een terrein dat in hun ogen banaal lijkt, opeens dient beschermd te worden en men er een verbod oplegt bloemen te plukken en te jagen. In maart 1979 werd één van de reservaten van Eben-Emael opnieuw in brand gestoken.

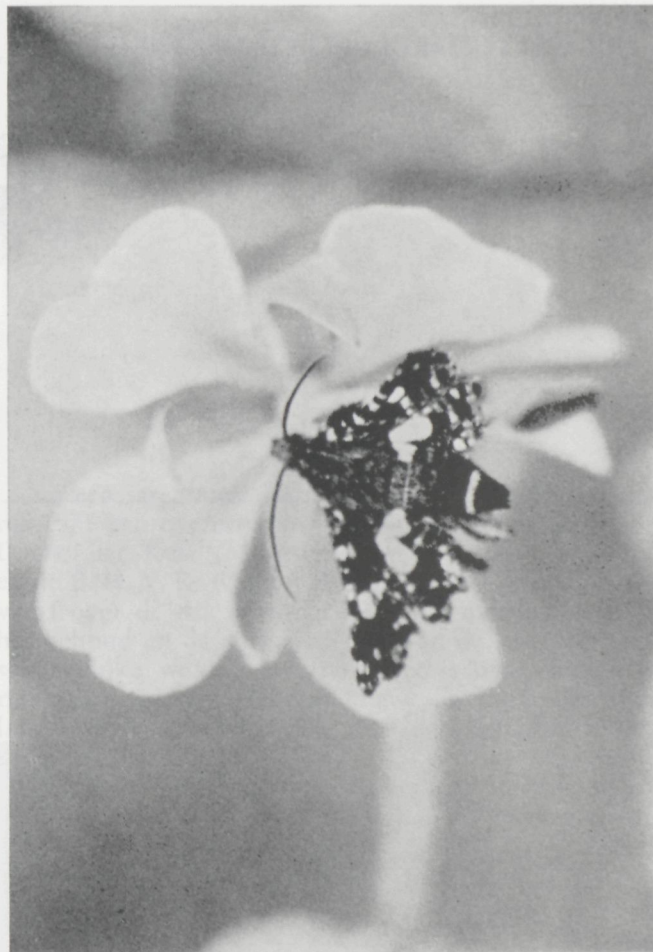
Dit alles wijst er op dat het bewust zijn van de waarde van de natuur bij de bevolking nog veel te wensen overlaat. Deze opvoedende taak is naar ons oordeel een belangrijk aspect van het natuurbehoud. Ofschoon de laatste jaren op dit vlak vorderingen werden geboekt, blijven ze ontoelreffend indien de inspanningen niet worden verdergezet.

Voor de toekomst wegen er nog zware bedreigingen op de Sint-Pietersberg.

Eén hiervan ligt in de natuur zelf. Indien men niet vlug ingrijpt zullen de doornstruiken en struwelen, die

de natuurlijke neiging vertonen deze biotopen terug in te palmen, de graslanden overwoekeren en vernielen. Aan de hand van de Thier de Nivelles hebben we gezien dat het nog niet te laat is, maar wel hoogste tijd voor de mens hieraan te verhelpen.

Maar het grootste gevaar ligt zoals altijd bij de mens. Er bestaat namelijk een project tot inplanting

Insekten in overvloed: een vlinder, *Thyris fenestrella*, puurt honing uit een wilgeroozje (*Epilobium angustifolium*).

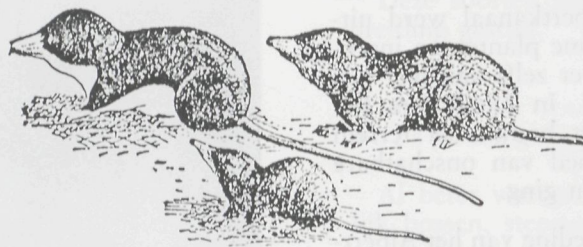
(Foto J. Petit)

van een petrochemische industrie met een bijbehorend industriegebied op de Sint-Pietersberg. De fabriek zou naast de cementfabriek verrijzen, de opslagtanks wil men in de heuvel inbouwen en op het plateau voorziet men het industriegebied. Dit zou natuurlijk het einde betekenen van een berg die alle veldbiologen in hun hart dragen.

Maar gelukkig is het nog niet zo, ver, en de harts-tochtelijke verdedigers van de berg, die sinds jaren onafgebroken voor zijn behoud ijveren, hopen nog steeds dat hun wens in vervulling zal gaan.

Zoals we reeds hebben vermeld is onlangs een groot gedeelte van de oostelijke flank van de Sint-Pietersberg

een natuurreservaat geworden. Dit is de bekroning van een jarenlange strijd gevoerd door onze vriend Charles Tihon, aan wie we hier hulde brengen voor zijn verkleefdheid aan de natuurbescherming. Zonder overdreven optimisme kan men dus de toekomst met vertrouwen tegemoet zien.

Klippenreiger (*Egretta gularis*);
het nest rust op een schrale struik.
(Foto J. Trotignon)